

САНАА ОЛОХ

ЧУРАПЧЕ
УЛУУБУН
КАБЫЛАА

ХАБЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 125 + (7510) 1993 сыл. Алтынньы 21 күнө. Чөпшөр + Сыната 25 солкуобай

Оройуон Сэбиэтин депутаттарыгар

Ытыктабыллаах оройуон Сэбиэтин депутаттара!
Күндү биир дойдулаахтарбыт!
1990 с. талымалыбыт оройуон Сэбиэтин депутаттара, Российской Федерацияда конституционной реформа хаанытыгар үскээбит общественной-политической быһыыны-мыйгыны учуоттаан, Саха Республикатын Урдук Сэбиэтин быһаарылыгыгар олобуран, бэйэбит боломуочунайбытын болдобуун иһин ууратан тураммыт, ымыһыт үлэбит-хамнаспыт туһунан ылгаастык билиһиннэрири маадалааһынан аадыбыт.

Чөлүкү 1990 сыллаахха ыгырылыбыт оройуон Сэбиэти ити сыл алтынньы 18 күнүгөр оройуон быһаардааччыларыттан киирбит нахастары бигэргэттиһин бэйэтин үлэтин садалаабыта. Оройуон олохтоохторун рынок тыйыс тыһыынан көзүскүүр иһинтээ, рынок усулуобуйатыгар оройуонга социальнай сайдыы уонна иһилинниэ көмүскөлүн фондатын тэрийбитэ уонна ол үлэтин хонтуруолга ылыта. Дьонго-сөргөдө ыар мэргэник бюлэти кэлбит курааны утары охсуһуута, чуолаан, ууну олохсугуута, биир сүрүл сөрүгүн, хайысхатын быһыытынан үлэстэ. Хаһаайлыыаһын сага көрүгөр иһириниһин сир реформатын ытыһыны түргэтэтин балаһыаньатын бигэргэтэн турар.

Оройуон Сэбиэти Саха Республикатын государственной суверенитетин туһунан Декларацияда уонна демократической Конституциятыгар тирээриэн, киһи оруттээх социальнай, экономической, культурнай бопсуруостары быһааран кэлэ дии исторической түһүлгэтэн туораары турар этэбит. Сэбиэттар бийиһи республикабыт суверенитета сүһүөдөр туруутугар уонна сайдыытыгар сөптөөх суолу ылбыттарын бэлэттэхтэрин баһарабыт.

Бийиһи представителлээх былаас систематын бүтүнүгүтүн идэтиһит оҕорууга уонна, сага политической күүстөр, общество арагаларын, партиалар уонна общественной тэриһтэлэр иһтириһтэрин учуоттаан, уларыта тутуу маадалыһ ойдөөтүбүт.

Иһитиһити представителлээх уонна сокуону таһаарар былаас сага быһаардыыр системада олобуран республика норуота талыт идэтиһит парламентыгар бэриллээт. Парламент быһаара 1993 сыл ахсынньы 12 күнүгөр болдоһио.

Ытыктабыллаах оройуон, иһилинэ Сэбиэттэрин депутаттара биир өйүһүн-саһаанан салалтан оройуонмут, иһилинэктэриһит иһин диин үлэлээн кэлбит көрдүс кэмнэтин күндүтүк санаан турар, эһиэхэ диир махталытын тирээбит уонна олонхо дойдута чочирин сайдарын туһугар ытаанан доруобуйаны, таһаарылыах үлэни, дьоллоох-соргулаах олобу баһарабыт.

А. А. ЗАХАРОВ,
урукку оройуон Сэбиэтин председатели.

«Сомоҕолоһуу» блок тэрилиннэ

РФ Государственной предпринимателлэрин холбоһуга, предприниматель-дьахталлар ассоциациялара, Дьокуускай куорат предпринимателлэрин коллегията, «Предпринимателлэр сага Россия иһин» холбоһуу региональной отделениета иһтирдилэр.

СИА.

Улуус дьаһалтатыгар

Астыннарбат түмүктэр

Улуус дьаһалтатын иһин ытыгырыаахха мунуһаа сыл 9 ыһыгар үлэ түмүктэрин дьүүллэстэ. Сүрүн информацияны статистика улуустаабы отделин начальнига В. П. Пермикова өҥөрдө. Маны сэрэ иһитиннэриһилэри капитальнай тутуу управлениетин начальнига А. А. Шадрин, сибээс үлэтин уонна федеральной почтовой сибээс начальнигетара В. Е. Ефремов, А. А. Окопешников иһиннэ «Амма-Даймонд» акционерной общество генеральной директора Т. В. Ноев, оройуон быһыытын солбуулааччы Т. Л. Тарасов өҥөрдүлэр.

Сүбү иһитиннэргэр, Быһыт ыһык, тигээтэ 69 эра бырыһыана төрүөтү биэрдэ. Биир ыһахтан ортотунан 1072 кг үүт ыһыт, ити аһыт сыл туһааннаах кэмнээбиттээтэр

112 кг итээтэ. Вирдин ыһахтан Субурууснай аатынан таһаарыстыбада 695 кг, Аралылаах таһаарыстыбатыгар 747 кг үүтү ыһылар. Үгүс хаһаайыстыбалар сылга 1000—1400 кг киирбик да ыһыт бат туруктаахтар.

Үүтү государство туттарыыга контрактация дуоҕабара баара-суоҕа 62 бырыһыан туолда. Ити иһинтэр ыһылдыбыт да боро-дуускуйа ситэ отчуоттаммакка сылдыара баар. Ол курдук, отчуотка 412 тонна квантицалааммыт үүт иһилэриһилбэтэх. Туттарыллар үүт 56 бырыһыан предпринимателар, таһаарыстыбалар, 31 уонна 11 бырыһыаннарын баһыныһааһындар иһиннэ иһилиннэ биэрэллэр.

Хаачыстыбаннай көрдөрүүлөр наһаан иһэллэр. (Бүтүгүтүн 2-с стр. көр).

«Саха Республикатын народнай суруйааччыта» бочуоттаах ааты иһэрэр туһунан Саха

Республикатын Президентин Ыйааба

Саха уус-уран литературатын сайыннарыыга учуутулаах ыһаагыт иһин «Саха Республикатын народнай суруйааччыта» бочуоттаах ааты иһэрэргэ Яковлев Василий Семеновича (Даланга)—суруйааччыта.

Саха Республикатын Президентэ М. НИКОЛАЕВ.

1993 сыл, алтынньы 14 күнэ.

Дьокуускай к.

№ 462-РП.

«Сага олох» хаһыат редакцията Василий Семеновичи бэйэтин үгүс аһааннаах аадыаччыларын, киникон иһтиһиник иһин туттар биир дойдулаахтарын ааттарыттан бу урдук аатынан иһитин эбэрделлиир, мэһин доруобуйаны баһарар.

УЛУУСТААБЫ ВОЕНКОМАТТАН

Челобитскай 40-на, Семилатинскайга, подполной лодкаларга, ө. д. а. доруобуйада охсуулаах подразделенияларга сулууспалаабыт урукку баһыаннай сулууспалаахтар бу дьыл алтынньы 26 күнүгөр дьэри улуустаабы военкоматта аллара этилибит докумуонтары илдьэ кэлэргитигэр, баһыаннай биллэст: сулууспана

барыт воинской чаһын чуолкай аадырыһа, нүөмөр, сулууспалаабыт кээтэ (сыла, ыһа); дьэ иһегинин туһунан ыспыраапка (сэргэни, оҕолорун саастара ыһыллар); ханна, туох дуобуһааска үлэниһин туһунан ыспыраапка; дьэстээтэ аадырыһа; иһилиннэниһин группата (иһилиннэниһин).

Улуус военкомата.

«ДЫКТИ ХОНУУЛАР» КҮРЭХТЭНИИ

Алтынньы 17 күнүгөр «Айыллаан» культура дьэтиһигэр Саха сиригэр аан бастаан бэлэттэнэр Ийэлэр күннэрин атаарыыга амаллаах «Дьикти хонуулар» күрэхтэһин буолан ааста. Мустанбут дьону улуус иһиннэ дьаһалтатын баһылыгы А. Р. Саргыдаев иһтиһин эбэрделлээтэ.

Күрэхтэһингэ сбербанк, комбанк, Чурапчытаагы республиканскай спортивнай интернат-оскуола, үөрэтири улуустаабы управлениета, дьэ-уот уонна коммуналнай хаһаайыстыба холбоһуга, «Агропроектстрой» МПМК-та, дьахталлар улуустаабы комитеттара, «Айыллаан»

Культура дьэти, ис дьыала оройуоннаабы отделин спонсордаатылар.

Күрэхтэһин үс турууна ыһтылыһына. Бастакы турга федеральной почтовой сибээстэн Аграфена Тимофеевна Шеломова, Чурапчы иһиннэ сүһүөх оскуолатыттан Зоя Дмитриевна Михайлова, улуустаабы кини баһыаннаттан арат Маргарита Егоровна Нинифорова, иһиннэ турга интернат-оскуола учуутала Марфа Семеновна Наумова, типография үлэбитэ Аксения Семеновна Лытцова, «Мичил» оҕо садын үлэһитэ Мария Дмитриевна Борисова, үгүс турга райпотребсоюзтан Наталья

Банина, интернат-оскуола учуутала Розалия Степановна Пономарева, чаһынай кыра тэриһтэтэн Альбина Ивановна Кривошапкина иһтиһинилэр. Дьэ манна араас көр-күлүү, оонһуу-көр таһыста. Мустанбут дьон биһирэбиллэрин да ыһааччылар эһ-бэтиһилэр, үгүс мөккүөр да таһыстаалаата.

Бастакы турга иһаабылааһынан таһыбыт А. Т. Шеломовада аһаан иһиннэ музыкальной эбэрдэ бэриһиннэ. Иһиннэ турга бастаабыт М. С. Наумованы көрөөччүлэр күргүмнээх ыһыс тыһыанан, «Ураа» хаһыатын эбэрделлэтиһилэр. Үгүс тур кыа-

ыһылааһынан А. П. Кривошапкина таһыста.

Ити күрэхтэһинилэргэ иһе сииһин, тириһин иһитин, аһах таһааһын тигий, ууларыы маастарыстыбатын билиһилэр киллэриһилиһилэр. Ону көрө олорон бийиһи ортотуттар даһаны араас маастардар баалларыттан иһин тутта саныһыһа, барыларын сүүрэн иһирэн иһин тутуһан эбэрделлэххин баһараһын. Араас көр-күлүү ортотугар мөккүсүтэ, аахсыһыта да буолларгыһын, бары биир салһыһыада бийиһи олодор саастыһылаахтарыы буолалларыы эмнэ үһүнү баһыһын.

Аһы үс тур кыаһылаахтарыы күрэхтэһинтэ

биир тусла иһегуору тарта. Ол сөп даһаны, Бары бөртөр мустанбуттарыттан ордуктара көрүстөхтөрү дии. Ити «ыһаадыаччылар» ортолоругар улахан сэргэхсийиһини үскээтэ. Көрөөччүлэр иһаастарын булбаакка тула холоруһтаатылар, түрө-түрө олоһулар, Бары бөртөргө кини түһэһэ даһаны баттап патах бопсуруостара бэриһилиһилэр. Холбоһуу, саха дьартан бастаах суруйааччы дьахтар аһыһа этиһэ-тээхтэр. Иһиннэ иһиннэ А. П. Кривошапкина этэ оуста. Ити кэмнэ иһитиннэ сувер биһиһе оонһоһо. Оһоо сага дьахталларыы 50—60 саастарын иһиннэ ардыларыгар туох дьон ааттаналларыынан олуһулар - мөһүдүлэр.

Оһоо даһаны Альбина Ивановна Кривошапкина кыаһыһылааһынан таһыста. Бастаабыттарга улуустаабы дьахталлар комитеттара амаллаах биһиретэри туттартаата.

Күрэхтэһин тэрээһинэ үчүгэй көрөөччүлэри аһтиһаарда. Хомойуох иһин, дьон кэмнэти олус аһыһах. Ол өрдөттэн биллэрбэтэх иһтиһиннэртээх содула дьон саныһыһын. Иһитиһитин манһын уонна манһаах иһаарыһыһаар күрэхтэһиннэри эдэр иһиһиттар да өргөһөрүһар чаастатык ыһтар, кэмнэти кэмнэргэ түмсөр буоларга көрөөччүлэр баһаларын этиһилэр.

Маргарита
НОВОИЦЫНА.

Астынарбат түмүктөр

(Бүтүүтө, Иппон I стр көр).

Агардас үүт сыта намырдан оройуон хаһаайыстыбалара отчуоттуур нэмэ 13 мөл. 329 тыһ. солк. сүтүрдилэр. Туттарылар сүөһү орто ыһаанына—284 кг, оттон урут сүөһүнү уотууга оройуонна, республикада биир бастааннан ыһыбыт Субурускай аатынан табаарыстыбада 265, Хадаар, Чакыр хаһаайыстыбаларыгар 268—296 кг үрдээбэтэ. Хата, урукку өртүгөр оччо бачча үөтэлээбэтэх Волугурга уонна Соловьевка үрдүү буолла, туһаныабынан 320 уонна 325 кг.

Сүөһүнү сизмэлээһини, буоһуну адьас дьаалатынан барда. Искусственной сизмэлээһинин күн бүгүн 890 ыһах хабалыһа. Сүөһү коньүөн өдүүтэ тохтообот.

Дьэ, маньык дуона суох бордодуусууһа ыла олорон республикада, правительствода аны төһө хачча үүтү, эти туттарыбыт дьэн мөһүбэлээни ссуда, үн-харчы көрдөһүүтү, —дир улуус баһылыга Н. С. Сивцев.

Быйыл оройуон кыстыгы 24 тыһ. тонна оттоох көрүстэ, нормовой баланса тахсара да уустуурда. Итээһин өбөрүнарга, атыытын, тизилитин уйунарга улахан ороскуоттары көрсөрү олорон улуус төлүөхтээх нэһэ 2 млрд. солк. лаппа табыста. Бу ссуда улахан анара тизээр-танар үлэлэргэ төлөнүө.

Капитальной тутуу боппуруостарын, сүрүн көн, биир киин—управление быһаарар. Былырыгытан социальнай-культурнай объектары тутуу хайысхата ыһыллыбыта. Онон улуус иһингөр таас оскуола, Дирингэ агрошкола итэни-

нэ сорох наһиэлэстэргэ кыра комплекстаах оскуолалар тутуллаллар. Былырыан тутуулары ситерил-либэтэх баһыныктар, культурнай-спортнай комплекстар эмиз үбүлэһэлэр. Үгүс үлэ котельнайдары убадас оттонна килларингэ ыһтыллар. Сир оҥоһууга, уудааһын курааны утары охсуһуу боппуруостара, бытаанык да буоллар, сыбардылалар. Чааһынай дьыалэри тутуу государственон үбүлэнэр программата оҥоһуллан сайдар.

Мантан да көстөрүнөн, тутуу хайысхата ордун дьон, наһиэлэһиэ итэриэһин учуоттуур курдук. Оттон тыа хаһаайыстыбатын салааларыгар 13 объект тутууга киирэр. Тутуу хас да ханаалынан үбүлөнөр. Үгүс өртө улуус дьаһалтатын көпүлүбүтү тутууга управлениетынан үбүлэнэр. Маны сэргэ Тыа хаһаайыстыбатын министрствотынан, атын салаа ведомстволарынан үбүлэһин эмиз оҥоһулар.

Сыл тоҕус ыйыгар киинизмит капиталнай угуу суотугар 1107,9 мөл. солк. туһанылыһа. Ити иһиттэн 204,2 мөл. солк. олохтоох бюджеттан. Дьэ маньаха үбү туһаныы мол-тох. Социальной хайысхалаах, туруорсан ылыыт тутууларбытыгар улуус дьаһалтатынан көрүлүбүт үл агарыттан эрэ ордуга туһанылыһа.

Котельнайдары убадас оттонна киллэрингэ «Сир бана» 105 мөл. солк. көрбүтүтүн 46 мөл. солк. эрэ ороскуоттанна. Барыта 9 котельнайга 4 бөдөрөтүчүт үлэнир. Мындааайыга нефтебаза документацията саларга киирэ сатыыр. Болтоҕо котельнайыгар, Хадаар бааньыгар үлэ барыбат. Быйыл үлээбэ киинизмиттээх 4 арыы сыахта-

рыттан 2-тэ бүтэ, Төрдүөйөх пилорамы тутуула сатыыр, үөтэлээбэт. Мэлдэхси, Барэ суолларыгар үлэ тобуна. Сир оҥоһууттар Азия унуор үлэ барбата. Суолу тутар өрөмүөнүүр хозрасчетнай участанна карьер оҥоһулуохтаага хаалла. Нэһиэлэстэргэ: Мугудайга, Улахан Күөлгэ, Хайах сыпка баар тутуу биригээрдэлэре иһиһиһиһилэр. Тутар-танар таритталар үлэлэрэ үөтэлээбэт. Ити барыта—үсүсүгэр байэ тэрээһинэ сатабайыттан. Тыһын суолталаах уу да боппуруоһугар ыһыллыбы баара көстүбэт. Маралаайы, Дирингэ, Мындааайы уу хаһаанар объектары тутууга сыбарыһыы суох. Чааһынайдар дьэни тутууларынгар ылар үбүлэһиннэрэ хонтуруолламат. Холобур, Маралаайыга иттиник үбүлэһини ылыбаттарга 8-лара ас наастаабыттар. Эмиз бу сымалга «Сир баһы» ссудатын ыларга Чакыртан, Мындааайыттан уонна Түөйүттэн биирдии сайабыһааны киирбит. Уопсайынан, чааһынай дьыалэри тутарга ссуда көрдүүр дьону тутуу управлениета наһиэлэстэринэн биирдии испиһэнттир, бу үлэни киин сүрүнүгүр, оттон туһаныытын мизтээбэ олохтоох салаалар итээхото хонтуруолласпатар.

Почта, сибээс үлэ. Биллэрингэ курдук, оройуонга сибээс үлэ уонна федеральной почтовай сибээс дьэн иһи тариттэ үөһүстэ. Олор начальниктара В. Е. Ефремов уонна А. А. Оконешников информациялар урункулуу буолла, сүрүнүгүн, Маалдэхсигэ, Дирингэ линия сангардыллыбыта, кабель олордуллубута, улуус киинизмит арбаа дэрэбизээбэ АТС толору киирбитэ эридыастынылар. Онон ураты сибээс үлэ сангардэра суох курдук. Салгыы «кабель эриинэрэн баран биэрбэттигэ, АТС-ы булбатыгыт.

Таритталар көмөлөспөкүтэ, дьэнтэн ырааппат кэпсэтин турда, оҥуолба тостуубута суулаабута, матырыһаалы булууга-таһыта сыана ыраабыта ааһаллына, 100 метр сиргэ кабель ыһаллан киирбэтэ умнулуубаанна сана тыһына. Федеральной почтовай сибээс үлэтигэр пенсияны хайдах, иһи ханнык механизматын тарбаттарын боппуруоһа турда. Бу өһө биир сүрүн көрүмүтүн 71 мөл. солк. дохуоту ыһыларымиттар. Оттон бүгүн почтаны тарбаттыга, почта-льоннар штаттарын көрүүтэ көмө көрдөстүлэр. Чуолаан, Хадаар, Толоон курдук кырыы участантарга бу штаттар сарбыллар туруятаахтар, тариттэ иттиник кырыы участантары ааба почталыонунан хааччылар кыаба суох эбит. Оттон Хадаарга, Уордага почталыон хаһаан да наада Манна бөйүтэ 600-чөө иһи олорор.

«Алма-Даймонд» акционернай общество биллэтин «Алма Падани-Даймонд» кыстыгыас акциятын иккис таһаарыстын тарбаттар, ол кытыгыастаах улуустарга чыгчэтиһилэх. Общество генеральной директора Т. В. Неев иһини санаган туран, биирдиилэри 10-нуу тыһ. солк. 4350 акция түөтиллэригэр наһиэлэстэр дьаһалталары түргэн тэрээһин үлэни ытталларыгар, дьэнтэ өйдөтөллөрүгэр субэлээтэ. Ол ыһаллыбатааһына, акциялар ханна бадарар хамадык батырыллыахтара. Бастагы акцияттан улуус 170-ну туһамыта. Бу—республикабыт сирин баайыттан тиһинэр биир сүрүн суолбут. Генеральной директор иһини таһынан, сүһүөххэ турар көмгэ ханлык ыраалаттар баалларын ырыһаакка туран, туох садалааһынаахтарыгар тохтоото. Чуолаан, заводка ювелирнай сыах аһыларын, онно күндү металлартан, көмүстөн оҥоһуктарга ыһыахтарын

иһитиннэрдэ. Муньабы улуус дьаһалтатын баһылыга Н. С. Сивцев салайан ыһтыта уонна тэрээһин, эппиэтинэс, дьысипиллиһэ боппуруостарыгар тохтоон тыл эттэ. Чуолаан, салайааччылар, тарийэччилэр биллэтин да үтэн-аньан бизрини кэтэһэллэрин сэмэлээтэ. Бу муньааха да холобурдаатааха, Чакыр дьаһалтатын баһылыга А. М. Кириллин сүөһүгэ лейкөс ыарыы туран хаһаайыстыба 99 сүөһүтэ кыргыттар буолбутун көһсээн, ууга-уонна түһэрэн үп-харчы, тэрээһин өртүнөн көмө оҥорорго туруоруоста. Кырдык, иһи эрэ дьаахтанар суола. Ол эрэри, мизтээбэ оһуоха туох да дьаһалы ылабакка оло-роллоро өйдөмөт. Хаһаайыстыбалар туох ханлык сүөһүнү кыстаталларын быһаарымыт кэмизэри. Бу көмгэ бөйүөнү сүүрэн, хаһаайыстыбалары кытта дуоғабардаһан өлөрүллэр сүөһү суотугар ыһынык итээһини өһөрүнарга үлэ эрдэттэн садаламмата. Эмиз кэтэһин, көмөгө суоттанан.

Оттон сибээс, почта иһосоттоохтук, ороскуоттаахтык үлэниһилэр. Ону ол дьэбээккэ, наһиэлэһиэ күннээбэ наадыһытын толорор эбээһинэстээхтэр. Онон эрдэттэн эрдэ туох үлэлэр барыахтаахтара, сайдыы суоллара чуолкайданан уонсай былаан, экономическай аарымылар оҥоһулуохтаах этилэр. Ол суох. Бүгүн алдыаммыт кабель хантын булуула охсор. Ону быһаарарга, суогу баар ғынарга аһамыт таритталар буолбатахтар дүө бу балар. Иһи энэр эһиэ программатыгар киирси күһүөрү үн-харчы көрүлүбүтэ эмиз баара. Ол хайдах туһанылыһа, туох оҥоһулуһа? Биллэбэт. Үлээбэ маньык сыһыан атыттарга эмиз көстөр. Оттон ити биллэтин рынок сһыһааннарыгар ханан да дьүөрөлэспэт.

РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ ФЕДЕРАЛЬНАЯ МУНЬАБЫН УОННА САХА РЕСПУБЛИКАТЫН СОКУОНУ ТАБААРАР МУНЬАБЫН— «ИЛ-ТҮМЭН» ДЕПУТАТТАРЫН БЫЫБАРДАРЫГАР КОМИССИЯ ТЭРИЛИННЭ

Саха Республикатын Президентэ М. Николаев 1993 снл алтынньы 12 күнүнээбэ 440 №-дээх итэһинэ 1993 снл алтынньы 14 күнүнээбэ 462-РП №-дээх Дьаһаллармын Российскай Федерация Федеральной муньабын уонна Саха Республикатын Сокуону таһаарар муньабын — «Ил-Түмэн» депутаттарын быыбарын болэмтээһингэ уонна ыһтыгыта комиссия маньык састааптаах тэрилинэ:

- Коркин К. К.—Саха Республикатын Правительствотын Председатели солбууааччы, председатель;
- Власов В. М.—Саха Республикатын Правительствотын Председатели солбууааччы, председатель солбууааччы;
- Горева Л. Т.—Саха Республикатын юстиция министэ, председатель солбууааччы;
- Атласова Е. М.—Саха Республикатын Правительствотын Председатели солбууааччы, социальная политикада эксперт консультант, эппиэттээх секретарь;
- Комиссия чилиэннэра: Аленеева О. И.—Саха Республикатын Статистикада государственнай комитетын председатели;
- Кириллин В. В.—«Саха сирэ» хаһыат кылаабынай редактора;
- Кырбасов С. В.—Саха Республикатын Президентин Дьаһалтатын олохтоох дьаһалталары кытта үлээбэ кылаабынай Управлениетын начальнига;
- Михальчук Н. Ф.—«Сахаполиграфиздат» национальной издательской полиграфической компания генеральной директора;
- Николаев Н. В.—«Росвязьинформ» СИПП начальнига;
- Птицын В. И.—Саха Республикатын үбүн министри;
- Протодьяконов С. А.—Саха Республикатын государственнай национальной телерадиокомпаниятын генеральной директора;
- Тетерин В. В.—«Саха-аһа» АК генеральной директора;
- Федоров В. С.—Саха Республикатын ис дьыалабын министри;
- Федоров М. М.—Саха Республикатын Президентин Дьаһалтатын государственнай-правовой отделын начальнига;
- Черов Н. Д.—Саха Республикатын транспор уонна сибээһин министри.

Улууска П. А. Ойуунускай тэрээбүтэ 100 снл а туолуугун бэлиэтээһин кылаарына ПРОГРАММАТА

Алтынньы 25 күнэ.
Оскуолаларга, Культура дьыалэригэр П. А. Ойуунускай күннэригэр үөрүүдэхтик аһыы (тематическай бичээрдэр, П. А. Ойуунускайга аналлаах литературнай ладымылар, о.д.а.).
2 чаастан—улуустаабы кыраайы үөрэтэр музейда П. А. Ойуунускайга аналлаах быыһааһа аһыллыыта. Көмүс уустарын, уран тарбахтаахтар үлэлэрин быыһаапката.
7 чаастан—улуустаабы «Маарыкчаан» телепрограмма бизрингэ (9-с хаһаал).
Алтынньы 26 күнэ.
10 чаастан—иһин библиотекада П. А. Ойуунускайга аналлаах аабыллар кытыылаахтарыт кытта көрсүбүү. Чурааччы остолобуулар «Саха астарын күнэ», Бэһэ айбыт бүлүүдэлэри конкурска.
2 чаастан—П. А. Ойуунускай төрөөбүтэ 100 сылын туолуутун көрсө, айар конкурс түмүгүн таһаарыы.
Алтынньы 27 күнэ.
10 чаастан—П. А. Ойуунускай төрөөбүтэ 100 сылын көрсө ыһтыллар «Тыл кэрнээбэ тыһынаах буолуоҕа» дьэн улуус-

таабы научнай, уус-уран түһүгэбэ кыттар ыһалдыттар улуус дьаһалтатын баһылыга Н. С. Сивцев кытта көрсүбүүлэрэ.
Ыһалдыттар наһиэлэстэринэн сылдьылыра.
8 чаастан—П. М. Решетников аатынан народнай театрга П. А. Ойуунускай «Ыраахтаабы ыһаага» дьэн комедиятын премьерата.
Алтынньы 28 күнэ.
10 чаастан—«Аһыллаан» Культура дьыалэтигэр «Тыл кэрнээбэ тыһынаах буолуоҕа» дьэн улуустаабы научнай, уус-уран түһүгэ аһыллыыта. Саһа киингэлэри аһылааһына.
5 чаастан—конкурстар түмүктэрэ, на-барарадалааһынар.
7 чаастан—«Аһыллаан» Культура дьыалэтигэр «Боотурууснай улуус сахаларын төрүт уустара» дьэн кэрнээбэ авторда Ф. Ф. Захаров кытта көрсүбүү. Искусство маастардарын уонна уус-уран самодельность кытыылаахтарын холбоһуулаах концерттара.

ДЭГИТТЭР МАССЫНА
Ярославнайдаабы моторнай заводка элбэх үлэни толорор ЯСК-200 комбайн снга модели оҥоһулуһа уонна боруобалааһыны барда. Саһа массына холбоһор тэриллэрдээх, өһөн араас үлээбэ сылы эриһчи туһаналлар кыахтаах. Боруобалааһыныга комбайн үчүгэй түмүктэри бичээтэ.
Бу аһын иһэр сылга заводтан «Ярославец» ЯСК-200 комбайныгар бастагы оһыһнай-промышленнай партиялар оҥоһуулан таһыахтара. Снжөөккэ элбэх үлэни толорор «Ярославец» ЯСК-200 комбайн.

Тарийэр комиссия.

РИТА—ССТА фотота.

ЛАУРЕАТ—ЭМИЭ ЧУРАПЧЫ УЧУУТАЛА

Бүтүн Россиятаабы „Учуутал-93“ конкурстан бэлиэтээһиннэр

Кэниин үс сылга Саха сирингэр үөрэҕирингэ буолуулаабыт үгүс ситиһилэр биниги Чурапчыбытын кытта ыкса сибээстээхтэр. Ол курдук, республика учууталаарын үгэс буолбут конкурстарыгар Е. Д. Макаров, Г. М. Яковлев, С. М. Макарова субуруччу бастаатылар. Д. П. Коркин аатынан республикатын спортивнай орто интернат-оскуола үөрэнээччилэрэ дуобакка аан дойду чемпионнары үрдүн аатын ылбыттарын уруйдаабыһыт-айхаллаабыһыт ий да буола илһинэ, аны учууталлара Гаврил Михайлович Яковлев өркөн ой күрэхтэһингэр кыттаан, кыайыһы-хотуу көтөлөөһүн кэллэ.

Бастакы күн. Балаҕан айын 25 күнэ. Былырын бу маанык конкурса биниги оройуонмутуутан бастакы суолу тэлбит Сылан орто оскуолатын географ-учуутала Е. Д. Макаров ситиһилээхтик кыттаан, чулуу педагогтарга бэриллэр К. Д. Ушинской медалынан ибаралдамыта. Кини сүбөтүнөн, Гаврил Михайловичка «ойүүр бөлөх» тэриллэн бинигиттан спортивнай интернат-оскуола учууталлара Д. С. Яковлева, К. Е. Попов, миин, бу сурук автор, уонна Дьоккуускайтан учууталлар идалэрин үрдэтэр институт иһитинизэр-методическай кыһини сэбидиссэйэ С. В. Яковлева буолан сырыттыбыт.

Барыахпыт иһиннэ Чурапчытан Москваҕа кытта сибээстэһэ олорубунут дьырыа эбит да, рейсинг хобууһаан сатаан көрүбөтүлэр. Хара «Волган» иһкитэ көрсө киирбиттэрэ, суох буолан испипит. Иһнэ ынан суолбутун бэйэбит «тобулан» тийдибит. Сарсыарда 10 чаасан «Икарус» автобуска олордон түһүөхтээх гостиницабытыгар, профсоюз кини комитетын үөрэтэр иһиннэ агропромышленнай комплексыгар, иһитилэр. Автобуһунаан баран иһэн Горно-Алтайскайтан сымдыар аан дойду уусуран литературатын үөрэтэр конкурсу кытааччытын Т. С. Патюкованы кытта билсипит. Татьяна Семеновна бастакы иһкиттэн Гаврил Михайловичы ситиһин билэрэ соһутта. Былырын Россия республикаларын уонна атын тутулууга суох госуударстволар үөрэххэ министрдерин Саха сирингэр буолбут көрсүүлэрингэр кинилэр министрдерэ кытыбыт уонна Саха сирингэр үөрэҕирингэ таһыма үрдүк эбит дьон бэлиэтээн тийдибит.

А. В. Заруба—былырын конкурс кыайыһылаабы. Москва уобаланын Делогомоновскай орто оскуолатын музикача учуутала. Бу иһин туһунан ураты чорботон бэлиэтээн аһар хайаан да ыаладалах дин санамыбын. Артур Внеторович хаһы да тогуруччу олус талааннаах, үрдүк культуралаах, айбэр, алаһкай майгытын үтүөдэ, нэрбэе угуһа сымдыар, үтүөкэннээх

Снимокка: Г. М. Яковлев компьютернай кылааска. Т. Кардашевскай фотота.

учуутал эбит. Бу иһнэ кинилэрин көрүһүү буола. А. Заруба иһини председателэ буолан турар «Россия Федерациятын үөрэххэ» министерствота тэрийбит үрдүк таһымаах анал көрүүтүгэр 84 учуутал дойду араас сирдериттан кытынылар. Олортон 15 учуутал финалга табыста. Оһон аһини кыайыһылаахтар кэлэн турадыт. Бу конкурс таһымааһынаах ой үлэтэ эрэ буолбана дууһа чабылхай үөрүүлээх бэралыһыта буоларыгар, былырыннэ итэвэстэр хатыламматтарын туһугар кыһаныым. Бу бэралыһыһы үөрүүнү-көтүүнү, миннигэс миһээрн аһалдым. Барыгытыгар ситиһилэрн бэбарабын»,— дьин эттэ. Ол кэнииттан конкурснары бэбэтин ырыатынан эбэрдалла. Үтүөкөн кинилэрин көрсүүтүнөн, үчүгэй ырыаттан санаалымын сайдан, дууһалымын сырдаан, үөрөн-көтөн кэлэн, күрбэаччы кэһэттэн, иһкылыччы чөйдөһөн, бастакы күммүт биллибэннэ ааста.

Бастакы күнтөн конкурска кытааччылар, ылыдыттар программалара тус-туста буолла. Конкурсаннар күнү быһа финалистары сыаналааһын критерийдерин огоруу дикуссиятыгар сырыттылар. Биниги бу күн Москва устун автобуһунаан эскурсияҕа сырыттыбыт. Бу иһингэр Москва аһан сымдыбатах буоламыт, биниги бары да Москваҕа сөрө-иһахтаһа, аһыма көрдүбүт. Москваны көрбүт эрэ барыта «проходной двор» буоллаба дьин аһайбаттык аһагылыларын истэрим эбэрри, бини бэйэм аһыс да иһнэ дин санаабатым, эргийэр кини аһа эргийэр кини эбит.

Үгүс күн, балаҕан айын 27 күнэ. Сарсыардаагы аһылык иһинтэн тутта конкурсаннар Москва куорат 199 №-дээх оскуолатыгар, уруоктарын ыһахтаах сирдерингэр, билсиптэ бардылар. Биниги эһиһнэ дьэри Москва уобалаһын Видное куорат гимназиятыгар сырыттыбыт. Бу—авторскай оскуола. Биниги гимназияны быһыттан улахан уратыта суох эбэрри, базалара, уеулуубуһалара биниһиттэн быдан ордуу. Иһини тэһкэһиптэ дараны. Иһини гимназияҕа учууталлар хаһнастара сүрдээх үрдүк,

педагогика билигин ирдэбилни интеграцияны, гуманизацияны уруосгар киллэрэн көрдөрдө.

Уруостары көрүү кэнииттэн кини хаһык саһааҕа кэллэһэ сөбү?

1. Хас биһирдэн учуутал уруогун өрө көтөбүлүүллээхтин, бини тыһынаан биһирдэ.

2. Учууталлар педагогика биһиргэ үлэлээһинни идеяларын күөһэ туһаналлар.

3. Тыл күһүн туһанан вербальнай формалары тутталлар. Ол курдук О. Г. Парамонов (кэниһини конкурс кыайыһылааһа буолбута) Малковский сууһуу, олоһун туһунан бэбэтин санаатын публицистика, аһымылар, хоһоон көмөлөрүнөн иһкэтиһилээхтик оһолорго тиһиртэ.

4. Оһо иһ кыаһын туһанарга араас оруттээх ыһамалары туттан, уруоктары ыһагылар. О. Е. Соболева кыһа ыһаастарга орууруһа иһ хоһоонун аһыларга музика, живопись, литература күөһэтин туһанан борт иһкэтиһилээхтик уруогу ыһта. Г. Г. Соколов история уруогун стандартиһа суохтук иһкэтиһилээхтик араас аһырутттар, сымволлика көмөтүнөн биһирдэ.

5. Классическай ыһыма да ресурсатын сүтэһэ иһкэтиһилээхтик. Ол курдук Н. В. Бедарев VII кылааска физикаҕа «Движение твердых тел» дьин теманы биһиритигэр оһо бэбэвай билиһиттэн саһалаан, ол аһа, оһо күннээһи олоһуттан, билэр чахчыларыгар тироннэ, тема өбдөбуһаларын оһонон бэбэтин таһаартаран уруогун сымлын ситтэ.

6. «Иһытты - иһкэтиһ» дьин систематтан таһы, учууталлар оһо диһиник билиһитигэр үлэлээһилэрэ көһүннэ.

Алтынны 1 күнүгэр үөрэх департаментыгар учуутал күнүн үөрүүлээхтик бэлиэтээһини буолла. Бу бэралыһыһы Москва театрдарык, кини, аһтирида «сулустара» кытыһааһа сүрдээх үрдүн таһыма ааста. Учууталларын, финалистары саалаа толору мустубут дьон сүһүөххэ туран иһкэтиһиннэ, дойдуга биһэр үтүөлэрин сыаналааһына, «Виват, учитель!» дьин баран саллот иһкытыгар саалаһа бүтүнүү сөбөн, үөрөн, маһтанан иһкэтиһэ түспүтэ араас санааларга киллэрдэ. Биниһа—саһаларга бэйэ оһотун, бэйэ дойдугун иһкэтиһи наһаата сатыһар үгэс баар. Бу Гаврил Михайлович курдуу талааннаах учууталларытын бүтүн нуруот, наһа кини туттуутун курдуу сыаналаһырыт, онуку сымлыны, уеулуубуһаны тэриһирбит наһа буолуку (Бүтүүтүн 4-с стр. көр).

Ол тыһан баран биниги учууталбыт уруогунан, аһар лабораториятын кэһсэһиннэ конкурс иһоритын, кытааччылары, ылыдыттары да улаһаннэ «сөһутан», сэгээрдэн, сэрлэхсиптэн бу күн дьиннээх героя буолла. Биниги «ойүүр бөлөх» улахан чыһака-сөһуонка сырыттыбыт. Нууччалар үөрбүттэрин, аһымытыгар билэрэ сатыһаллар эбит. Конкурс иһоритын чиданнэ, Тюменскай уобалас Сургут гимназиятын директора, Россия үтүөлээх учуутала В. М. Салахов сүрдээх иһкит, улахан тылларынан «ити үлүгэрдээх хайдамныт хайалара буоллаһай?» дьин муһаарыахытыгар дьэри хоһуһан баран Гаврил Михайловичка Тюменскай уобалас анал бириниһи—магнитофону үөрүү көтүү ортоһугар туттаран кэбистэ.

Г. М. Яковлев уруогар кини тугу көрүүн сөбү дьин санааны үлэлээһиннээх, маһык биннээх иһкэтиһи иһирэн эрэр саһа омуһ үөрөһини концепцията уруонка чабылхайды таһыста. Ону аһан уруон нуучча оһолоругар бэриллэр буолан, кинилэр омуһ биниһытын уратылар аһахылыһа. Ол курдук, Гаврил Михайлович тематыгар сүрүн саһаанан «Слово о полку Игореве» буолан, оһолор, иһорн чидэһирин иһкэтиһирин тарта. Уруок чидиһэр, научнай хаһаана күөһтээх, Туруорулуубут биллээһиниһар физика оһкытарынан сөһтөөхтүк дьаһастаһылар. Кини көрөр-истэр кыаһын аһыларга учуутал бэбэһнээһит тирэх схемалара дьэри биһирбэлиһиллэр. Физика курдуу тоһнай предмети муһыканы, литература, история, астрономияны, фольклору, биологияны, куһ-сүр философиятын кытыттарынан кини буолла, кытта ыкса дьүөрэлээ,

үөрэнээччилэрэ 3-с кылаасан стипендиялаахтар. Омуһ тыһын бастакы кылаасан үөрэтэлэр. Риторика предмети үөрэтэлэрин сэгээрдибит.

Эһиһтэн кыһа РФ үөрэһин министрствотыгар конкурсу үөрүүлээхтик аһы буолла. Бастакынан РФ үөрэһин министрэ Е. В. Ткаченко бары конкурсаннар эбэрдаллаан тыл эттэ уонна наһарадалары туттартаата. Оһо биниги Гаврил Михайловичтыт Россия үөрэҕиритин туйгунун аһын ыһла. Наһарадалааһын кини телевиденненнэ «Вести» программаҕа көстүбүт этэ. Ол кэнииттэн тутта Кремльгэ Грановитай палатаҕа эһкэтиһиһа иһкитилэр. Бу барыта конкурсаннарга «бөһөбүт сүрэхтэһин» кэһирэ этэ. Гаврил Михайловичка ол улаһаннэ көмөлөһүтэ.

Төрдүс күн, балаҕан айын 28 күнэ. Бүгүн расписание быһыһыһан бастакы уруогу Г. Г. Соколов (Бурятия) биһирээхтээх, 34 саһастах история учуутала, 11 сыл педагогтаах. Биниги иһкитин эрдэ билсипипит. Кини кэнииттэн 19 сыл педагогтаах, Россия үтүөлээх учуутала, үөрэҕирин туйгуна, методист-учуутал, филармония артиһа, 1990 с. Пастернакка аһалаах конкурс финалиһа, нуучча тыһын уонна литературатын учууталынан Брянскай куорат гимназиятыгар үлэлээр О. Г. Парамонов биһирээхтээх. Быһата, бары финалистар республикалар, уобаластар, куораттар «Учуутал—93» конкурстарын кыайыһылаахтара, бары расписанияны уруок биһирдэр, аһар лабораторияларын кэһсэтиһэр.

Гаврил Михайлович уруогун саһай кэниһини, үһүс күн, биһирдэ, оһон сүүһтэһилээх курдук: бары сымайытыгарын, салгытыгарын кини буолла, кытта ыкса дьүөрэлээ,

